

gen gaat het al net zo: de passages op pagina 108 n.² en 112 n.³ wekken de indruk dat Noord-Nederland er heel wat heeft maar ze niet uitgeeft...

Onbegrijpelijk vind ik het dat schrijver reeksen Engelse vertalingen van middeleeuwse bronnen uit heel West-Europa onderbrengt onder het hoofd 'national history - Great Britain' (230). De onderafdeling 'kingdom of the Netherlands' van hetzelfde hoofdstuk is voor kritiek vatbaar. Waarom vermeldt schrijver wel Van Mieris, Kluit, Van den Bergh, maar niet Schwarzenberg, Sloet en Nijhoff? Waarom wel de Fontes Minores en niet de zoveel belangrijker Werken van Overijsselsch Regt en Geschiedenis? De aantekening bij de RGP: 'no narrative sources and few medieval' is te radicaal, gezien de meer dan twintig kloeke delen die geheel of gedeeltelijk de middeleeuwse (voornamelijk economische) geschiedenis betreffen, inclusief de door schrijver eerder genoemde editie van Beke (cf. 24).

De scheiding van het gedeelte over algemene bibliographieën in bibliographieën (241 vlg.) en 'current bibliographies' (261 vlg.) - onderbroken nota bene door een reeks regestenlijsten (255-261) - is onhandig. Hinderlijk is de schaarste aan interne verwijzingen. Het is bepaald niet gemakkelijk om in dit boek onderwerpen of titels, bij eerste lezing ontmoet, te hervinden wanneer zij niet een eigen vaste plaats in het systeem hebben (ik noemde al 'universiteiten') of door schrijver vermeld worden buiten hun eigen hokje zoals de *Nécrologe ... Arras* (122) die onder 'taalgebruik in de bronnen' staat en niet onder de necrologieën (102). Bij de vermelding van het gebruik van het Fries zou een verwijzing naar de in de *Guide* genoemde Friestalige bronnen eigenlijk wel praktisch zijn geweest. Misschien kan er in een volgende druk of editie iets aan worden gedaan*. Bij die gelegenheid zou schrijver dan ook aan de eenzame Blok het gezelschap van zijn mede-uitgevers van het Oorkondenboek van Groningen en Drenthe kunnen verschaffen en F. K. H. Kossmann (308) eindelijk de initialen moeten geven die hem toekomen...

Johanna Kossmann-Putto

J. A. Bornewasser, R. C. van Caenegem, H. P. H. Jansen, e.a., ed., *Winkler Prins Geschiedenis der Nederlanden*, II, *Noord en Zuid in de Nieuwe Tijd* (Amsterdam: Agon Elsevier, 1977, 368 blz., f 85 -, ISBN 90 10 01745 1).

Deel II van de *Winkler Prins Geschiedenis der Nederlanden (1500-1780)* is een boek dat iedere historicus of liefhebber van historische literatuur veel genoegen zal bezorgen. Nooit voorheen werd een zo fris en verlucht syntheseswerk over de geschiedenis der Nederlanden aan het publiek voorgesteld. Daarbij komt dat bij de behandeling van de onderwerpen gestreefd werd naar veelzijdigheid, bevattelijkheid, *up to date* informatie, kortom vulgarisatie in de goede zin van het woord. Kaarten, grafieken, tabellen en in het oog springende kaartjes trachten veel feitenmateriaal en evolutieve processen te verlevendigen. Vooral het oog wordt hierbij vertroeteld. Bovendien maakt een register het raadplegen van het werk heel wat eenvoudiger en stelt een selectieve bibliografie de weetgierige lezer in staat om over belangrijke facetten meer diepgang te verwerven. Een overzicht van bekende veldslagen vormt hierbij een niet te versmaden appendix.

H. van der Wee leidt dit deel in en sluit het ook af met een overzicht van de economische ontwikkeling van de Lage Landen in hun groei naar de industriële economie. Baelde en I.

* Helaas heeft de uitgever de prijs van het boek zo hoog gesteld dat te vrezen is dat het bezit ervan beperkt zal blijven tot bibliotheken, seminaria en recensenten, terwijl het eigenlijk in de kast van elke mediëvist zou moeten staan.

Schöffers behandelen elk één helft van de gemeenschappelijke geschiedenis van Noord en Zuid. M. Baelde opent het werk met een synthese die de eerste helft van de zestiende eeuw omvat. Schöffers start met de beeldenstorm en gaat verder met de tweede helft. De geschiedenis van de Republiek der Verenigde Nederlanden wordt nagenoeg gelijk verdeeld onder Schöffers en G. J. Schutte, terwijl H. Houtman- de Smedt de volledige Zuidelijke Nederlanden in de periode voor de Franse revolutie voor haar rekening neemt. Deze laatste auteur kreeg ook de behandeling van het prinsbisdom Luik toegewezen. Deze gecumuleerde opdracht zou menig historicus liever ontdubbeld hebben gezien. R. Jennes en M. Bosscher verzorgen tenslotte de bekende veldslagen, zeeslagen en belegeringen.

De opsplitsing van het deel van de moderne tijden over zo'n aantal medewerkers heeft gedeeltelijk in de hand gewerkt dat het grote thema dat de eenheid van dit deel had kunnen bevorderen, namelijk de groei naar de nationale staat, niet door elke auteur even scherp werd benadrukt. Het kan immers niet ontkend worden dat dit deel een zekere voorkeur voor de politieke geschiedenis laat blijken. Het proportionele belang van elke landstreek in de groei naar staatsvorming wordt niet altijd weergegeven. In de moderne tijden, waar wij de evolutie van middeleeuws particularisme naar de vorming van de nationale staat meemaken, rest inderdaad nog heel wat werk te verrichten op provinciale basis. In die zin mag gesteld worden dat de verhouding van de regio naar de nationale structuren minder goed is opgelost dan het bepalen van de situatie van de Nederlanden tot de Europese context.

Wanneer men in Deel I het motto 'Van Duinkerken naar Delfzijl' poneert, verwacht men ook buiten het politieke kader een nogal proportionele aanbrenghing van de verschillende landstreken in de geschiedenis van de Nederlanden. Hier worden wij onwillekeurig herinnerd aan wat reeds elders¹ over de AGN-editie werd gezegd. Zij is goed ingelicht, wordt aldaar vermeld,

mais elle a adopté un cadre indéfendable: toute la Belgique et toute la Hollande actuelles n'ont jamais vécu d'une même vie dans tous les domaines. Et elle réduit nos terres wallonnes à la portion congrue, quand elle ne les oublie pas: des chapitres sur Liège mais peu sur le Hainaut et rien ou presque sur Namur et le Luxembourg.

Onafgezien van de eerste stelling in deze kritiek blijkt men ook in het hier besproken werk slechts het absoluut noodzakelijke over deze gewesten mee te delen en men mag zelfs 'les Pays-Bas Français' toevoegen aan genoemd geografisch kader. Het mag in dit verband symptomatisch heten dat men het recente werk onder leiding van Louis Trenard nergens vermeld vindt in de bibliografie².

Enkele historische kaarten hadden een betere afwerking verdiend. De bekende economische kaart van de Zeventien Provinciën (23) lijkt ons de best geslaagde. De volgende kaart (43) zou goed zijn geweest, indien men de krijgsverrichtingen voor een volgende kaart had bewaard. Nu men ze wel vermeldt, blijft men zoeken naar piratenactiviteit van Franssen, Schotten en anderen, de tocht van Maarten van Rossem, de slag van Saint-Quentin en Grevelingen, de tocht onder Karel V naar Crépy (waarbij onder meer René van Nassou voor St. Diziers sneuvelde). Waarom staan op de volgende kaart (47) Doornik en Luik als nieuw bisdom vermeld? Waarom zijn St-Bertijns, St-Pieters, St-Baafs, Ter Duinen, Ter Doest, St-Ghislain niet als belangrijke abdijen aangeduid? Ook de nieuwe landbouwingingen uit de achttiende eeuw (279) of de tijdelijke sterke daling van de bevolking ca 1600 (275) schijnen niet zo betrouwbaar.

1. L. Génicot, e.a., *Histoire de la Wallonië* (2 dln. Toulouse, 1973) p 10.

2. L. Trenard, e.a., *Histoire des Pays-Bas Français* (Toulouse, 1972-1974).

In verband met het illustratiemateriaal geldt hetzelfde wat daarnet werd gezegd over de proportionele inbreng van elke landstreek in de Nederlandse geschiedenis. Tenzij men de kaarten zou meetellen in dit beeldmateriaal, zoekt men tevergeefs naar platen waar Luxemburg, Friesland, Artesië of de gouvernantie Rijsel-Dowaai-Orchies centraal staan. Waarom geen foto van de Spaanse markt van het zeventiende eeuwse Atrecht, een afbeelding van Viglius of Mansfeld en een schilderij, waarbij een huidige Noord-Franse stad door Lodewijk XIV onder de voet wordt gelopen?

Verder slopen er nog enkele kleinere onnauwkeurigheden in de tekst, zo onder meer de verouderde aanduiding van de Zeventien Provinciën (42), de legende onder de foto (80), waar Egmont reeds gehalsrecht is en onder een laken ligt, maar waar men leest dat Egmont (in plaats van Horne) op zijn knieën op het schavot zit. Op de kaart (122) is blijkbaar iets vergeten. Op pagina 266 lezen wij 'De Collaterale Raden waren ingesteld in een tijd toen de Spaanse Nederlanden nog zeventien provincies telden!', en op pagina 268 ontmoeten wij een geval van te sterk doorgedreven simplificatie 'Het personeel van de justitieraden bestond uit een president en een aantal raadsheren'. Het mag trouwens vermeld worden dat deze passage eerder zwak voorkomt.

In de erg selectieve bibliografie noteren wij minstens vijfmaal dat eenzelfde werk tweemaal voluit wordt opgenomen. Verder ziet men dat één auteur naar een onuitgegeven dissertatie verwijst (348). In dit geval had men deze titel beter achterwege gelaten; zoniet, kunnen de collega's op lacunes opmerkzaam gemaakt worden.

Nochtans mag het eindoordeel over dit werk zeer gunstig zijn. Beslist betekent deze synthese een mijlpaal in de vulgariserende historische literatuur tussen de meer wetenschappelijke edities van AGN en NAGN. De drang om buiten de evenementiële geschiedenis totaalgeschiedenis te bedrijven, de ijver om de geschiedenis van de Lage Landen in een Europese context te plaatsen, de aantrekkelijke illustraties en de overzichtelijke resumerende tabellen maken van dit werk een meevaller.

P. van Peteghem

D. Caldecott-Baird, *Huurling in de Lage Landen, 1572-1574. Een episode uit de Tachtigjarige oorlog* (Haarlem: Fibula-Van Dishoeck, 1977, 166 blz., f24,50, ISBN 90 228 39990).

Een jaar na de eerste publicatie van het Engelse geïllustreerde kroniekje van de hand van Walter Morgan is reeds een Nederlandse vertaling daarvan verschenen. De Engelse editie door en met inleiding en toelichting van Duncan Caldecott-Baird is in dit tijdschrift niet besproken*. Caldecott-Baird vermeldde zeer terecht de Engelse auteur op het titelblad. In de Nederlandse uitgave wordt zijn naam pas in het 'Woord vooraf voor het eerst genoemd. Daarentegen heeft de Engelse uitgever van het kroniekje op het titelblad van de vertaling de allure van auteur gekregen. De bijzondere aantrekkelijkheid van het kroniekje, dat berust in Codrington Library, All Souls College, Oxford, bestaat in de door de auteur toegevoegde pentekeningen. Men kan zelfs zeggen: hoofdzaak zijn die tekeningen, episodisch voorstellend uit de Opstand in de jaren 1572-1574, waarbij de auteur, Engels officier in dienst van de Prins, bijschriften heeft gevoegd. Bij mijn weten is er voor het eerst de aandacht op gevestigd door de bekende krijgshistoricus tevens Fellow van All Souls, Sir

* Zie mijn bijdrage 'Een Engels kroniekje over de eerste jaren van de Opstand (1572-1574)', *BMGN*, XCIII(1978).